

Hjalmar Branting: Om rösträtt och arbetarrörelsen

Talare

Hjalmar Branting
Politiker

När i augusti 1883 representanter för arbetarrörelsen i hela världen samlade till kongress i Zürich (i Schweiz), var bland de frågor, öfver hvilka de hade att uttala sig, äfven denna:

Hur böra arbetarne ställa sig till rösträttsagitationen i de länder, där rösträtten ännu icke är allmän?

Österrikes socialdemokratiska arbetare, hvilka som vi veta stå i alldeles samma kamp som vi här hemma för den allmänna rösträtten, hade uppställt frågan, och Zürich-kongressens enhälligt afgifna svar lydde som följer:

»Tiden är inne för proletariatet i alla länder, där den allmänna rösträtten ännu icke är införd, att göra en kraftansträngning för att eröfra rösträtt för alla myndiga, utan hänsyn till kön eller ras.»

I detta uttalande ligger uttryckt socialdemokratins uppfattning, att vägen till arbetareklassens befrielse går genom eröfning af den politiska makten i samhället.

Man har ingalunda alltid i arbetarekretsar tänkt så. För några årtionden sedan var bortvändande från all politik mångenstädes lösen just bland de mest framskridne. Man hade tröttnat på de ständiga förräderierna från borgerliga »arbetarevänner». Hela riksdagsmaskineriet, sådant det sköttes som den borgerliga världens uteslutande privilegium och endast till dess fördel, syntes icke bringa arbetarne annat än misräkningar och korrumpera en hvar, som tog någon befattning därmed. Man förordade därför en enbart facklig och ekonomisk kamp samt arbete för social revolution, uppfattad såsom en lika kort som grundlig slutlikvid med det bestående och byggande på fri mark af ett helt nytt samhälle.

Praktiskt möttes denna skenbara radikalism med idéerna hos arbetarevärdens moderataste flygel, med den gamla, nu i utdöende stadda engelska fackföreningstaktiken, som också lade all vikt på det fackliga och som för löften om små ögonblicksvinningar lämnade politiken att helt skötas af de borgerliga partierna.

De senaste årtiondenas erfarenhet har emellertid kraftigare än alla bevisföringar gjort klart för hela arbetarevärlden hvad just en energisk och medveten politisk verksamhet kan uträtta till dess gagn. Därmed har också den allmänna rösträtten, själfva vilkoret för att arbetarne skola få vara med i det nutida samhällets politiska lif, ryckt upp till en grundförutsättning icke blott för allmän-demokratiska reformer, utan rent af för hvarje verkligt framgångsrikt drifven modär arbetarerörelse. Zürich-kongressens enhälliga votum för rösträttens eröfring betecknar ur denna synpunkt den socialdemokratiska arbetarepolitikens triumf öfver både sken-revolutionära och trångt fackliga åskådningar. På det politiska slagfältet skola vi med den allmänna rösträtten som medel steg för steg drifva öfverklassintressenas representanter ur deras positioner och begagna hvarje nytt framträngande till att ytterligare stärka arbetareklassens kampduglighet. Omsider kommer så den dag, då maktens tyngdpunkt bestämt flyttas öfver från den borgerliga till den proletariska världen, och samhällets nya ledande klass, arbetarne, få fria händer att på allvar taga itu med sin världshistoriska uppgift: att bryta kapitalets herravälde öfver människorna och sätta socialismens planmässiga, samhälliga produktion i stället för planlös frikonkurrens med dess fåvälde och dess massutsugning.

För oss är sålunda den allmänna rösträtten icke så mycket ett mål i och för sig, som fastmer ett det kraftigaste medel till vårt slutliga mål: ett helt omgestaltadt samhälle. Den kräfvades förvisso redan af det rättsliga skäl, att det bör råda politisk likställighet mellan ett civiliseradt samhälles medborgare. Men ännu dyrbarare och viktigare blir den oss som vapnet, med hvilket arbetareklassen kan tilltvinga sig sociala reformer.

I den mån rösträttens praktiska betydelse på detta sätt träder i förgrunden, och insikten allt mer sprider sig bland arbetaremassorna hur vapnet skall brukas och hvad därmed kan vinnas, följer emellertid också helt naturligt en växande obenägenhet hos de herrskande klasserna att afstå från sina rösträttsprivilegier, där de ännu lyckats bevara dem åt sig. Det är klart att om en utvidgad rösträtt icke skulle medföra några större förändringar i riksdagens sammansättning,

behöfde de gamla riksdagspartierna icke ha så mycket däremot. Kan man däremot förutse att följden genast blefve, att de litet hvar finge afstå platser åt ett dittills icke alls företrädt, mot dem i grund fientligt parti, måste deras motstånd bli betydligt skarpare.

I Österrike ligger detta i öppen dag, ty från alla håll erkännes där, att i samma ögonblick arbetarne få rösträtt, håller socialdemokratin i ganska afsevärd styrka sitt intåg i landets parlament; däraf alla dessa skamliga och ömkliga försök att afspisa de österrikiska arbetarne med en kastrerad rösträttsreform, att stänga in de nya valmännen i en särskild kätte, som blott skulle få utse ett litet, begränsadt antal representanter. Äfven hos oss är det nog icke enbart svepskäl, när våra samhällsbevarare peka på den socialistiska arbetarerörelsen som motiv för att vägra det svenska folket rösträtt, och det ligger en viss grad af sanning i den förebråelse vi ej så sällan fått uppbära från liberalt håll, att vårt framträdande försämrat rösträttsfrågans utsikter inom riksdagen. Vi kunna dock taga detta klander kallt, ty det innebär, nogare påsedt, ingenting annat, än att tiden icke stått stilla från 70- till 90-talet, att ställningen samhällsklasserna emellan nu är klarare än då; det skulle icke längre kunna lyckas att så att säga smyga igenom en rösträttsreform, med öppna ögon måste den beviljas. Men förvisso ålägger denna klarare kampställning också just oss förpliktelsen, att genom desto större kraft i angreppet ersätta hvad vår sida kan ha förlorat på att vissa oklarhetens skyddande dimmor skingrats.

Det är lärorikt att se, hur den svenska andra kammaren återspeglat de herrskande klassernas växande misstro till att folket skulle göra ett »godt» bruk af en vidgad rösträtt, d. v. s. välja sina herrar till fördel. Medan det ännu gick en viss liberal fläkt genom vårt statslif, när hemmansägareklassen ännu i någon mån kände sig som de breda lagrens målsman mot byråkrati och junkervälde, beslöt andra kammaren gång på gång den efter dåtida förhållanden rätt afsevärda sänkningen af »strecket» från 800 till 400 kronor. Man visste ju att reformen skulle slås ihjäl i första kammaren, men en fast opinion för densamma i den andra kunde ju ändå tyckas rätt löftesrik. Men hvar stå vi nu? Hemmansägarna ha allt jämt kvar sitt förkrossande flertal i andra kammaren. Men de ha sedan dess i de två stora kompromisserna, hr Themptanders liberala af 1885 och hr Boströms konservativa af 1892, slutit på de orepresenterades bekostnad sin fred med byråkratin och junkrarna, de ha upptagits som tredje man i detta sköna intresseförbund till svenska folkets utsugning. När därför rösträttskrafvet nu för den bedragna underklassens räkning med ny kraft bultar på hos den s. k.

»folkvalda», kommer svaret i år, den 3 april 1895, i form af flertal mot hvarje rösträttsutvidning, 119 röster bland 183 för 800- kr.-streckets bibehållande!

Man jämföre denna kräftgång för rösträttsintresset inom vår andra kammars majoritet med det sätt hvarpå detta samma flertal vetat att drifva fram en annan stor fråga, men en som låg dem själfva som klass om hjärtat: grundskatteafskrifningen. Det är visst att på 70-talet var motståndet från de flesta tongifvande grupper utom landtmannapartiets eget läger minst lika förbittradt mot allt hvad afskrifning hette som mot en rösträttsreform, hvilken då på det hela måste te sig som en rätt oskyldig åtgärd. Men vid afskrifningen gälde det egen ekonomisk fördel, då rösträtten däremot blott skulle ha kommit så att säga fattiga släktingar till gagn. Däraf skilnaden i kraft som sattes in för det ena och för det andra, däraf skilnaden i resultat – grundskatterna äro afskrifna, rösträttsfrågan står lika olöst som någonsin. Så bekräftar sig än en gång den historiska grundregel, att hvarje klass måste vara sin egen lyckas smed; den blir alltid bedragen, som fromt litar på att orättvisor skola afskaffas genom motståndares ädelmod och goda vänners oegennyttiga bistånd. Rösträttsfrågans lösning är en fråga för det stora icke-egendomsbesittande, arbetande flertalet af Sverges folk. Just de må då också själfva se till att den blir löst, själfva finna och anlita de påtryckningsmedel, som härför må visa sig erforderliga.

Folkets stigande insikt om rösträttens rätta bruk i våra dagar ökar de herrskande klassernas motvilja mot att dela med sig af den politiska makten. Detta faktum får dock alls icke så förstås som skulle förut allmän rösträtt gärna och villigt skänkts, när därom gjorts framställning. Motståndet mot den allmänna rösträtten är vida äldre än det funnits en socialistisk arbetarerörelse. Det är lika gammalt som den modärna borgerliga staten själf.

Den stora franska revolutionen gick till kamp mot sina fiender, mot konung, adel och präster, under det ideala fältropet: frihet, jämlikhet, broderskap. Men knappt voro det förgångnas makter kastade öfver ända förrän den segrande borgareklassen visade hvad den bar i skölden. Den vackra lösen var väl afsedd att gälla för den själf gent emot de forna privilegierade stånden, men ingalunda för folkets breda massa, som dock nyss satt in lif och blod för att få den nya sakernas ordning till stånd. I den första författning som den revolutionära bourgeoisin skref, år 1791, skyndar den att draga upp stegen efter sig. I stället för bördens företrädesrättigheter, som krossats af revolutionen, trädde pänningens; förr föddes adelsmannen till en plats på riddarhuset, nu kräfdes i

stället bevis om viss inkomst för rätten att välja till riksdagen. Börds-strecket var slopadt, men pänningstrecket kom i stället; blott de fransmän, som betalade en direkt skatt af minst 3 francs, blefvo aktiva medborgare och fingo valrätt. Så står vid själfva vaggan till det modärna samhället detta förhatliga »streck», som ännu i dag är en skamfläck för vår svenska statsförfattning. De egendomslösa hade varit goda nog att ha, när det gällt att storma Bastiljen och jaga adeln ur landet. Men att erhålla politiska rättigheter i det samhälle de själfva skapat – bort det!

Revolutionen drefs emellertid under trycket af de europeiska monarkernas motförbund till allt skarpare försvarsåtgärder och måste, för att rädda hvad den åt borgareklassen vunnit, på allvar vädja till massornas hjälp. Det låg då i sakens natur att äfven författningen måste gå åt venster, och vi finna år 1793 konventet besluta en demokratisk konstitution, som hvilade på grundvalen af allmän rösträtt för alla myndiga män. Men tiderna kräfdde icke folklig själfstyrelse, utan fastmer hänsynslös diktatur, och denna författning trädde aldrig i kraft. Minnet af den lefde dock. I upprepade resningsförsök gifvo Paris arbetare luft åt sitt missnöje med sakernas nya vändning – revolutionen hade ju mynnat ut i att en pänninggirig storborgareklass med sabelväldets hjälp plundrade Frankrike och Europa. När vid dessa tillfällen Paris förstäder trädde under vapen, var det under ett fältrop, som genast från början på ett betecknande sätt knyter samman rösträttskravet med den sociala frågan – de satte i hattarna orden: Bröd och 1793 års konstitution!

Efter kejsardömet fall 1815 gör den f. d. revolutionära franska bourgeoisin sin fred med den gamla adeln och monarkin – med presterskapet hade man försonats redan förut, då Napoleon 1802 återinförde statskyrkan. Den gamla kungafamiljen fick sin tron igen, och den hemvändande adeln fick en milliard, att betalas af de skattdragande, i ersättning för de gods, som revolutionen indragit och storborgarne köpt för en spottstyfver. Återgången blef dock något för grundlig att rätt smaka ens bourgeoisin, och 1830 såg man på nytt partigrupperingen borgare och folk å ena sidan mot de herrskande lagren i samhället. Men åter blef folket bedraget på frukterna af den seger, det köpt med sitt blod. I den bortjagade kungens ställe kom »borgarekungen» Ludvig Filip, den rika minoriteten af nationen regerade så enväldigt som någonsin – endast den utgjorde, som termen lydde, »det lagliga landet». Hela Frankrikes valmanskår uppgick ännu 1847 till endast 200,000 valmän bland 35 millioner invånare – och besluten blefvo därefter. Förgäfves manade moderata

reformvänner att åtminstone vidga den bas, hvarpå kamrarne stödde sin makt, förgäfvades hänvisade de till England, som 1832 genom en grundlig rösträttsreform förebyggt en hotande revolution. Lika fruktlöst förklingade mot riksdags och regerings förstockade inskränkthet det radikala partiets anspråk på att hela folket skulle få del i vården om sina egna angelägenheter. Man afslog allt – alldeles som här hemma nu; »den allmänna rösträtten är en absurditet, som aldrig kan bli verklighet», så löd det med högdragen själfsäkerhet från ministerbanken – hvem kommer ej därvid att tänka på vissa liberala ljus här i Sverge, som nu 50 år efter denna tid precis lika själfsäkert förklara, att »den allmänna rösträtten är ingen praktisk-politisk fråga»? Så trotsade man – ända till dess att timmen slog, då det var för sent att stanna vid öfvergångsåtgärder. Det afgörande hugget mot det bestående fävældet kom alldeles direkt från rösträttsrörelsen. De s. k. »reformbanketter», i hvilka denna närmast tog sig uttryck, vunno i slutet af 1847 sådan anslutning, och demonstrationerna blefvo så allvarliga, att den uppskrämde regeringen förbjöd deras fortsättande. Detta var gnistan i kruttunnan. Den 24 febr. 1848 stodo Paris arbetare åter under vapen, den 27 var kungen på flykt, den »lagliga» riksdagens medlemmar undankrupna i hvar sitt håll, republiken proklamerad och den allmänna rösträtten införd som dess hörnsten och grundval.

Frånsedt en kringsskärning under den snart därpå inbrytande reaktionsperioden, som blott hade den effekt att Napoleon III vid sin statskupp den 2 dec. 1851 kunde spela upp sig som den allmänna rösträttens återställare, är allt sedan den tiden hela folkets vilja, uttryckt genom allmän och lika rösträtt, den lagliga och formella grunden för all styrelsemakt i det franska samhället. Häri gjorde kejsardömet 1852–70 ingen ändring. Napoleon III var kejsare af den allmänna rösträttens nåde, det rättsliga stödet för hans envælde låg hos de upprepade folkomröstningarna (plebisciter»), vid hvilka den af presterskapet och öfriga ämbetsmän till valurnorna fösta landtbefolkningen alltid tryggade åt honom förkrossande majoriteter. Längre hunnet var sålunda icke då det franska folket än att det tillkämpat sig själfstyrelsens och frigörelsens vapen blott för att genast utlämna det åt en enväldsherrskare. Dock, hvad folket sålunda i oförstånd lämnat ifrån sig, kunde det också när som hälst kräfvat tillbaka. När kejsardömet sjönk i smuts och blod vid Sedan, var den återupprättade republikens grundval den redan bestående allmänna rösträtten. Till den måste äfven de olika monarkiska partier vädja, hvilka på 1870-talet med presternas hjälp sökte åter få landet i sitt våld. En hård erfarenhet hade emellertid nu gifvit franska folket bättre insikt om hur det borde bruka sin suveränitet; den klerikalt-

monarkistiska anstormen slogs tillbaka, en tidsenlig, från kyrkan frigjord folkundervisning infördes, och den republikanska styrelseformen befästes allt mer. Men därmed var också marken fri för att de sociala motsättningarna inom det borgerliga samhället skulle framträda i hela sin renhet och skärpa, icke längre dolda bakom ett förhänge af rent politiska slagord och sträfvanden. Monarkister och borgerliga republikaner flyta i våra dagar ihop till ett enda »den bestående ordningens» parti, börskungarnas, industribaronernas och Panamamännens parti. Mot denna kapitalismens döende, men ännu regerande värld samlar sig allt mer hela det med hand eller hjärna arbetande Frankrike kring det ungdomsfriska socialistiska partiet, som från och med 1893 års allmänna val för första gången är en organiserad makt i det franska samhället.

Det har dröjt länge innan arbetarne i revolutionernas klassiska land lärt att icke endast lita till geväret i sina sociala strider, utan inse att äfven den fredliga röstsedeln kan skjuta bra brescher i öfverklassens fasta borgar. Men nu har tydligen denna insikt kommit, och resultaten mana på det allra högsta till fortsättning. I deputeradekammaren har en minoritet på ett 50-tal socialister så kraftigt fört arbetareklassens talan, att de tvungit landets hela inre politik att vända sig kring dess frågor. De ha när detta nedskrifves redan störtat tre arbetarefientliga regeringar och storborgarepresidenten Casimir-Périer, i alla strejker skynda de socialistiske riksdagsmännen arbetarne till hjälp som på en gång målsmän och medlare, och när den allmänna medborgerliga friheten hotades, som genom anarkistlagen efter mordet på Carnot, var det åter socialisterna, hvilka i lysande parlamentariska bataljer kastade sig främst till dess försvar. Och i en hel rad större och mindre industrisamhällen har den allmänna kommunala rösträtten, på senare åren äfven den rätt begagnad, kastat de gamla lokaltyrannerna ur sadeln och lagt hela förvaltningen, skolväsen, fattigvård, offentliga arbeten, allt som sorterar under kommunens ledning, helt i arbetarnes händer. Så uppfostrar sig under våra ögon den franska arbetareklassen, allt tätare samlad kring socialismens röda fana, för att taga ledningen och herraväldet i sitt sköna land. Och medlet för denna oafbrutna sociala revolution, som med hvarje nytt val tar ett nytt steg framåt, är den samma gamla allmänna rösträtten, hvilken förr lyft till makten en äfventyrare som Napoleon III eller den tredje republikens kapitalistkungar, men nu i mera upplysta arbetares händer blir den kraftigaste häfstängen till social rättvisa.

När de tyska furstarne åren 1813–15 måste vädja till sina folks frihetskänsla för att bryta den förste Napoleons öfvervalde, funno de klokt att lofva som segerns

lön, att folken för framtiden skulle ha ett ord med om sina egna angelägenheter. Särskilt Preussens konung, Fredrik Vilhelm III, afgaf den 22 maj 1815, under intrycket af Napoleons återkomst från Elba, en högtidlig förbindelse att ge sitt land en konstitutionell författning. Det lät ungefär lika löftesrikt som vår konung Oskars minnesvärda diktamen af den 12 oktober 1888 om hur tullmillionerna skulle bli använda till »stadigvarande förmåner åt de samhällsklasser, för hvilka lifsmedelstullarna komma att bli mest känbara. » Och uppfyllelsen var också densamma som på detta och så många andra »kungsord».

Folken fullgjorde, godtrogna som alltid, sitt vilkor i förbindelsen; under tunga offer drefvo de fransmännen ur Tyskland och återstälde till furstarnas fromma i mångt och mycket sakernas gamla ordning. Furstarne åter hade så lätt att glömma hvad de i motgångens dagar lofvat. I en del tyska småstater infördes visserligen författningar, men öfverallt blott till de privilegierade ståndens fördel, medan folket antingen helt stängdes ute eller i bästa fall hölls i maktlös minoritet. Kungen af Preussen gjorde för sin del ej ens så mycket. När han påmintes om sitt löfte, svarade han med att förbebålla sitt eget upplysta omdöme när detta skulle infrias, och sedan 1819 en student gjort ett attentat på en minister, togs detta till förevändning att alldeles undanskjuta allt tal om den utlofvade författningen. Men icke nog härmed. En hvar som vågade erinra om det kungliga löftet, förföljdes och dömdes som »folkuppviglare» och »demagog». Fängelserna fylldes med förbrytare, som ingenting annat gjort än uttalat sin anslutning till sträfvandet för en konstitution. Vi se i våra dagar halft med afsky, halft med medlidsamt förakt tillbaka på de mörka tider, då maktens innehafvare icke blygdes att brutalt förfölja dem, som uttalade sanningar så själfklara som den att folket, icke ensamt fursten, bör få bestämma om sina egna angelägenheter. Men med samma känslor kommer en nära framtid att betrakta förföljelserna i våra dagar mot bärarne af socialdemokratins fullt lika själfklara kraf på att arbetet, icke kapitalet, bör vara den bestämmande faktorn i samhällsförhållandena.

Fredrik Vilhelm III dog 1840 och tog författningslöftet ouppfyldt med sig i grafven. Hans son Fredrik Vilhelm IV fann sig visserligen af den stigande jäsningen på 1840-talet föranlåten att sammankalla en slags allmän församling af landstingsmän från Preussens skilda provinser, men så litet var han hågad att på allvar infria det gamla kungsordet, att han i sitt trontal till denna församling den 11 april 1847 yttrade om fordran på en författning:

»Aldrig någonsin skall jag tillåta att mellan vår gud i himmelen och detta land ett skrifvet blad får tränga sig in liksom en andra försyn, för att regera oss med sina paragrafer och med dem ersätta den gamla heliga troheten. »

Ett år efter detta kungliga »aldrig» hade Preussen en folklig författning, tryckfrihet och allmän rösträtt! Nyheten om februari-revolutionen 1848 i Paris var gnistan till kruttunnan i hela Tyskland. Den 13 mars slog blixten ned i Wien. Furst Metternich, sitt tidevarfs Bismarck, den europeiska reaktionens hufvudman, som i 30 år hållit nere och grymt förföljt hvarje skymt af frihetsanda både i eget land och långt öfver dess gränser, måste nu förklädd fly från den österrikiska hufvudstaden, där han så länge varit enväldsherre. Den 18 mars kom turen till Berlin. Dess arbetarebefolkning grep till vapen, liksom talrika borgerliga frihetskämpar, med studenterna i främsta ledet – det var andra tider då än nu, och andra studenter! – och två dygns blodiga gatustrider gjorde kungen mör. Löftet från 1815 blef omsider infriadt, en mansålder senare, när folket tröttnat att vänta och själf gick upp och hämtade dess underskrift på slottet i Berlin. »Jag beviljar alltsammans», det var nu kungens svar till en deputation från hans upproriske, väpnade undersåtar. Så snöplig ända tog hans högtidliga »aldrig» af den 11 april året förut!

Dessa händelser borde med sitt vältaliga språk alltjämt utgöra på en gång en varning och en maning. En varning uppåt, till dem som i våra dagar lika oförsynt sätta sitt »aldrig» mot folkviljan, eller kanske hånfullt orera om 700-kronors-streck eller '500-kronors-streck med garantier', när massornas kraf lyder på allmän rösträtt. Men en maning till oss alla, som arbeta i den kommande tidens tjänst, att icke låta oss nedslås eller förtröttas af att det understundom kan se mörkt ut för vår sak. Icke ett år efter ett kungligt 'aldrig' hade i Preussen folket talat så högt, att det i stället fick heta: 'jag beviljar alltsammans'. De tiderna kunna komma igen, om man trotsar för länge.

Den 8 april 1848 antogs en vallag för Preussen, hvars § 8 lyder:

»Hvarje preussare, som fyllt 25 år och icke genom laga kraftvunnen dom är sina medborgerliga rättigheter förlustig, är i den kommun, där han sedan 6 månader är bosatt, röstberättigad valman, för så vidt han icke åtnjuter fattigunderstöd. »

Det var den allmänna rösträtten för män, utan omsvep och öfvergångar, och

Preussen räknade med ett slag 3,660,000 valmän.

Men en sak är att i revolutionär hänförelse vinna en seger, en annan att ha kraft och uthållighet nog att begagna densamma och bevara dess frukter. Vi sågo att detta icke lyckades i Frankrike, om än man där fann klokast att icke röra vid den allmänna rösträttens form. I Tyskland, hvar ekonomiska och politiska utveckling i århundradets midt låg betydligt efter den vestra grannens, vågade reaktionen gå ännu hänsynslösare fram, när den åter fick öfvertaget. Den folkrepresentation, som den allmänna rösträtten sändt till Berlin, hade visserligen vensterflertal, men de borgerliga elementen inom venstern började redan känna större oro för arbetarne och deras sociala kraf än för junker- och hofpartiet.

Spänningen mellan preussiska hofvet och nationalförsamlingen blef emellertid också allt starkare, i synnerhet sedan denna beslutat afskaffa adelsvärdigheten, ordnar och titlar, särskilt kungatiteln »med guds nåde» – demokratiska ungdomsförvillelser, öfver hvilka vår tids vulgär-frisinnade i allmänhet torde korsa sig i kapp med de konservative. I november 1848 kom krisen: kungen utnämde en junkerregering, som genast fordrade att nationalförsamlingen skulle flytta från Berlin till en småstad, och som upplöste borgaregardet, då dess chef vägrat att med våld spränga den motspänstiga riksdagen. Berlins arbetare erbjödo sig nu att med vapen i hand skydda nationalförsamlingen, men anbudet afböjdes; den borgerliga venstern ville nöja sig med »passivt motstånd». Denna svaghet visade junkrarne hvad de kunde våga. General Wrangel ryckte med 20,000 man in i Berlin och verkstälde öfvervåldet emot folkets representanter. Den 6 december tummade regeringen af egen maktfullkomlighet på vallagen och införde som rösträttsvilkor det från våra halfva rösträttsvänners fraseologi kända uttrycket »sig själf försörjandes». Härigenom slopades med ett penndrag 700,000 arbetarevalmän. Men det oaktadt blef den nyvalda kammaren junkerregeringen allt för obekvä. Man gjorde därför en andra statskupp, och den 30 maj 1849 påbjöd regeringen utan vidare en hellny vallag, det ännu i dag i Preussen gällande s. k. tre-klass-valsystemet.

Detta afser att under alla förhållanden trygga åt de förmögna klasserna ett afgörande eller rättare hela inflytandet på hvad som ändå skall heta folkrepresentationen. Till den ändan är icke blott omröstningen öppen och valen indirekta, valrätten är icke håller lika. Valmännen delas nämligen efter beloppet af de direkta skatter, som de betala, i tre klasser, hvilka hvardera utse

samma antal elektor till det slutliga valet af landtdagsmän. Den första klassen utgöres af de rikaste, i medeltal enligt 1893 års statistik 3% procent af hela antalet valmän i många kommuner ännu färre, blott några få personer! Andra klassen omfattar de näst rikaste, 12 procent, medan hela den stora massan, 84 % procent af valmännen, får nöja sig med att utse den återstående tredjedelen af elektorerna, således aldrig kan mot de rikares vilja tillsätta en enda landtdagsman! Man förstår att ett, sådant system skall ge till resultat en parodi på folkrepresentation och att de tyska socialdemokraterna, som vid de allmänna riksdagsvalen visat sig som Tysklands starkaste parti, aldrig ens deltagit i treklass-valen till den preussiska landtdagen. I själfva verket fins väl knappt i Europa mer än ett enda motstycke till ett så oförskämdt rikedomsvälde under sken af allmänna val. Det är vår svenska kommunala röstskala, hvars vidunderligheter fullt täfla med och t. o. m. i flera fall öfverträffa det preussiska systemet. Ty inför den betyder som vi alla veta pänningen eller fyrken allt och personen mindre än intet. Och den »reform», som våra storbönder i andra kammaren nu eftersträfvat, gör häri absolut ingen ändring.

Så gick den allmänna rösträtten i Preussen åter förlorad. Junkrar och storkapitalister triumferade, folkets massa hade genom tvänne »revolutioner från ofvan» – hvilka som bekant gärna ursäktas af den vanliga historieskrifningen – beröfvats det inflytande på sina egna öden, som de i marsdagarna 1848 tillkämpat sig. Och på liknande sätt som i Preussen gick det i andra tyska stater. Den allmänna rösträtten hade varit upptagen också som grundval för det »riksparlament» man sökte upprätta, men med furstarnes och kontrarevolutionens seger blef äfven däraf ingenting.

Djupt i de tyska folkens hjärta satt dock minnet kvar af att de en gång under revolutionens vårstormar själfva bestämt öfver sitt väl och ve. Och när det åter kom andra tider, då kring år 1860 en stark strömning började framträda för Tysklands enhet, funno ledarne af enhetssträfvandena med de preussiske statsmännen och Bismarck i spetsen ingen annan möjlighet att värma massorna för den nationella enheten än att verkligen bygga denna på nationen själf, på folket uttryckande sin vilja genom allmän rösträtt. Dessa tyskar förstodo, att först ett folk, som känner sig själf betyda något i eget fädernesland, kan få verklig kärlek till och vilja bära offer för sitt land; de gjorde

icke som våra »patrioter» här hemma, hvilka behålla för sig själfva all makt och alla fördelar i samhället, men ändå fordra att massorna skola falla på knä blott de

vifta med den blågula fanan. När förslag framkom att bilda ett slags gemensamt tyskt parlament af ombud från de skilda staternas census-valda riksdagar, afvisade därför Bismarck detta med förklarande, att en verklig tysk folkrepresentation blott kunde utses direkt af hela nationen. Han visste allt för väl att de besittande klasserna voro med tusen trådar bundna vid småstatsväsendets upprätthållande; skulle ett enigt Tyskland ha kraft mot särintressena, måste det följaktligen ha sitt stöd hos massorna, och det måste ge dessa den allmänna rösträtten som enda medlet att slå ned kråkvinkelssynpunkternas försvarare. Vill man målet, måste man också vilja medlen, och därför tvekade icke den preussiske junkern Bismarck att, midt under en förbittrad kamp hemma i

Preussen mot riksdagens flertal, likväl strängt hålla på den allmänna rösträtten som grundval för nordtyska förbundet 1867, liksom sedan för tyska riket 1871.

Det må vara sant att allmän rösträtt på 1860-talet ännu icke föreföll de herrskande klasserna så oroande; arbetarerörelsen var i Tyskland först helt nyss väckt till lif af Lassalle, och man såg hur förträffligt det lyckades den franske kejsaren att leda massornas röster dit han ville. Men lika fullt förtjäna än i dag de ord att anföras, hvarmed Bismarck den 28 mars 1867 i nordtyska riksdagen tog den allmänna rösträtten i försvar mot sina oroliga reaktionära vänner:

»Den allmänna rösträtten ha vi i viss mån fått som ett arf af de tyska enhetssträfvandena, och jag kan endast säga: jag åtminstone känner ingen bättre vallag.

Förvisso har den en mängd brister, som vålla att icke håller denna vallag fullständigt fotograferar och återger i förminskad skala ett folks verkliga öfverlagda och berättigade mening. Men hvad vill man då sätta i stället? Måne det preussiska 3-klass-systemet? Ja, mina herrar, det må jag säga att en befängdare, orimligare vallag har aldrig uttänkts i någon stat (oro och bravorop)... (Bismarck utvecklar detta närmare och fortsätter): Samma slags godtycke och därtill en hårdhet ligger i hvarje »streck», en hårdhet som blir mest känbar där »strecket» klipper utaf, där utestängningen börjar. Ty vi ha ändå bra svårt att gent emot den utestängde ge skäl för att han skall vara träl och politiskt död i detta statsväsen endast därför att han icke betalar samma skattebelopp som grannen – och det skulle han gärna göra, om han bara hade grannens större inkomster, men dem har han inte!»

Så skarpt tog Bismarck i sin mannaålders och krafts dagar den allmänna rösträttens parti. »Jag känner ingen bättre vallag» – det är ett ord värdt att minnas. Och hur klart framhåller han den enkla och dock alltjämt undanfuskade naturliga meningen med hvarje folkrepresentation, att »fullständigt fotografera» och i »förminskad skala återgifva» allt som rör sig inom hela folket – alltså icke, som hos oss, blott skiftningarna inom det egen domsbesittande fåtalet. Eller se på de skarpa orden mot hvarje streck! »Godtycke» och »hårdhet»; de utestängda äro »trålar och politiskt döde» i sitt samhälle, bara därför att de icke betala samma skatt som de rikare. Tankegången, ja formen är identiskt densamma, som alla våra konservativa Bismarcksdyrkare med en mun stämpla såsom folkuppviglande radikalers skrän, när dessa samma enkla sanningar än i dag här i Sverge behöfva upprepas på våra rösträttsmöten.

Sedan den tiden har mycket vatten runnit. Bismarck fann med åren att det för hans syften gick förträffligt att regera med »det befängdaste och orimligaste af alla valsystem», medan däremot den allmänna rösträtten allt mer besjälades af självständighetens hederskänsla och sände till tyska riksdagen Bismarcksystemets oförsonlige motståndare, det socialdemokratiska arbetarepartiets män. Vi som mest minnas Bismarck trån den tvekamp, hvori han inlät sig med den framträngande arbetarrörelsen, ha förvisso inga skäl att ge honom någon öfverflödigt hyllningsgård. Men detta kan icke hindra oss att slå fast, att på den tid Bismarck gjorde sin världshistoriska gärning, då han i sina stora dagar kämpade för ett stort mål, för Tysklands enhet, då var han den allmänna rösträttens svurne man. Aldrig se vi dock våra svenska Bismarckstillbedjare minnas denna sida hos sin afgud. Nej, först när den afskedade järnkanslern, en skugga af sig själf, som ålderdomsskröplig invalid lallar fram krasst själfviska ord om att »vi godsegare» måste se oss själfva riktigt till godo på alla andra samhällsklassers bekostnad, då bryter jublet löst här hemma i högerpressen, först denne Bismarck är helt och fullt våra små reaktionärens man!

Hur Tysklands arbetareklass vetat begagna den politiska makt den med den allmänna rösträtten fått i sin hand känna vi alla. Val efter val har arbetarerörelsen visat sig vara i snabb tillväxt, försöket att med socialistlagen hämma dess utveckling har ömkligen misslyckats, och de herrskande klasserna stå misströstande och rådvilla inför den oafslutligt stigande floden. Förgäfves tillgripas nu åter våldsåtgärder i lagens missbrukade namn, förgäfves regna åtal

och vanvettiga domar för »majestätsbrott», i den tyska arbetareklassen har den skräflande kejsaren stött på en makt, som hans »herrliga krigshär» icke kan slå ned, ty själfva den ekonomiska utvecklingen drifver alltjämt nya skaror under socialdemokratins fanor. Visst höjas från några håll stämmor, som yrka på att man skall göra sig kvitt fienden-socialismen genom att upphäta den allmänna rösträtten, men ett sådant experiment skulle nu medföra helt andra faror än 1849. Tysklands arbetare hålla på sin rösträtt som på sin ögonsten. De ha pröfvat hvad den duger till, den är deras förnämsta kampmedel i den stora striden för en bättre framtid, den är, som det heter i tyska »arbetarmarseljäsen»: det tecken hvori vi segra.

Belgien har under årtionden varit ansedt som ett liberalismens mönsterland. Tvåkamarsystem och inskränkt monarki, men så godt som oinskränkt tryck-, yttrande- och församlingsfrihet – här skulle väl ett fritt och lyckligt släkte bygga och bo?

Hela världen känner hur experimentet slagit ut. Liberalism utan demokrati visade sig leda blott till det ohyggligaste klassförtryck i frihetens missbrukade namn. Arbetaren, som ingenting egde, hade sin frihet att svälta ihjäl, om han icke ville gå in på de vilkor kapitalmakten dikterat. Men kapitalet var fritt från alla förpliktelser mot den person, hvilkens arbetskraft det förhyrt, och samhället ville visst icke därvid öfva något tvång, likasom det respekterade föräldrarnes frihet att låta sina barn växa upp i okunnighet, om det så föll sig billigare, De rikaste två procenten af befolkningen hade ensamma rösträtt och därmed all lagstiftningsmakt i sin hand. Nationens stora massa räknades icke, den fick yttra sig, gud bevars, man var ju i ett fritt land, men dess lidandes röster förklingade utan gehör, ty medlet sagnades att ge eftertryck åt hvad den hade på hjärtat.

Så blef Belgien, medan klerikaler och liberaler, godsegare och industriidkare, omvexlande sutto vid statsrodret och upptogo den s. k. allmänna meningen med bullret af sina inbördes slitningar, ett den ohejdade kapitalistiska utsugningens land som intet annat med så hög industriel ståndpunkt, ett land som, ett halft århundrade sedan Englands arbetare begynt tillkämpa sig normalarbetsdag och annan skyddslagstiftning, ännu stod helt i »frihetens» tecken. Med andra ord: utsugningens frihet blomstrade där, medan staten nöjde sig med en ödmjuk birol som »ordningens väktare» – när svältande arbetare i sin förtviflan störde de rikes lugna matsmältning, så kom polis och militär.

Det dagades dock omsider äfven bland Belgiens olycklige. Internationalen hade sätt ut månet tankefrö, men först 1885 sammanslöto sig det kämpande proletariats splittrade och delvis åt anarkismen lutande smågrupper till ett arbetareparti, hvilket satte till sitt närmaste mål att eröfra åt arbetareklassen medborgarrätt i eget land. Fåväldet styrde och ställde blott till de rikets fördel, först den allmänna rösträtten kunde framtvinga något godt äfven för de arbetande massorna.

De borgerligt-radikale, i Belgien mer än på de flesta andra håll påverkade af socialistiska åskådningar, gingo i förbund med arbetarne för att vinna den allmänna rösträtten. Agitationen växte hastigt, i stora strejker ropade arbetarne lika högt på medborgarrätt som på bröd, väldiga demonstrationer anordnades, allt medan tanken på allmän strejk för rösträtten trängde in bland massorna, och jäsningen på samhällsdjupet blef allt starkare. Vi minnas alla hur inför detta hotande missnöje, som äfven smittat armén, de herrskande klasserna måste bekväma sig till att besluta en revision af författningen. Men man drog ut på tiden för att uttrötta folket, och omsider förkastades den 11 april 1893 vensterns motion om allmän rösträtt med 115 röster mot 26.

Nu eller aldrig måste arbetarne fram och visa att det var allvar i deras fordran. Trots att de borgerliga bundsförvandterna sveko i det afgörande ögonblicket proklamerade nu arbetarepartiet allmän strejk, och det med sådan framgång att omkring 250,000 arbetare beräknas ha följt maningen eller dragits in i den en gång började folkrörelsen. De strejkande demonstrerade dag efter dag, trots förbud från de uppskrämda makthafvande, och flerstädes kom det till sammanstötningar, där äfven blod flöt. Förbittringen växte, och den allmänna strejken syntes hota att när som helst öfvergå i revolution.

Under intrycket af denna folkrörelse gaf omsider riksdag och regering efter. Den 18 april, 7 dagar sedan den konstituerande församlingen förkastat förslaget om allmän rösträtt, antogs med den väldiga majoriteten af 119 röster mot 14 ett annat förslag om allmän rösträtt, visserligen med 3-gradig-skala, men som dock gaf hvarje belgisk medborgare en andel i styrelsen af hans fädernesland.

»Rösträtten mättar ingen», höra vi de herrskandes språkrör försäkra, och de fråga oss hvad då den prisade allmänna rösträtten bragt de folk, som ha den, för verkligt gagn. Vi kunna svara bl. a. med att peka på Belgien. I 60 år kunde där det arbetande folkets lidanden icke vinna det ringaste gehör. Men så fort den

allmänna rösträtten blifvit eröfrad, träda nu med ett slag de sociala frågorna i förgrunden. Belgiens folk sände genast till den första riksdag det själf fick välja ett 30-tal socialister och socialistiskt färgade radikaler, hvilka med kraft och sakkunskap föra arbetarnes talan. Själfva den reaktionära regeringen måste gripa sig an med reformer, för att icke göra sig på förhand komplett omöjlig till nästa val. Den har måst upprätta ett särskilt statsdepartement för arbetarefrågor – här hemma sofva ännu de maktegende öfver ett blygsamt förslag till arbetsstatistik. Ministrarne ha måst stå svarslösa och lofva bot och bättring, sedan en socialistisk grufarbetare i den nya riksdagen inför hela landet framdragit upprörande missförhållanden vid grufdriften, om hvilka ingen utom arbetares krets förut haft en aning, eller när socialisten Anseele afslöjat hur arbeterskorna utsugas i väfverierna i Gent. Visst har ännu okunnighetens, af presterna ledda parti öfvertaget i kammaren och i landet, men folket har nu själf sitt öde i sin hand, kan själf bestämma takten i sin utveckling.

Inga fel, som myndiga folk begå, få skymma vår blick för att dessa dock ha hvad vi svenskar ännu icke ha, i sin egen makt att rätta sina misstag. De som bestrida den allmänna rösträttens nytta, de förklara på samma gång att det är bättre att vara omyndig än att vara myndig. Ja, än värre, de påstå att den myndige mannen, som sköter sig själf på eget ansvar, icke är förmer än en omyndig stackare, hvars arf och arbetsförtjänst uppätes af girige förmyndare!

En belgisk general med europeiskt rykte som militär, Brialmont, yttrade innan arbetarne i hans land ännu fått sin rätt erkänd: Jag är vän af den allmänna rösträtten just därför att jag är soldat. Den allmänna rösträtten är det nödvändiga korrelatet (=fyllnaden) till den allmänna värneplikten.» När har någon hört från en svensk officer ett sådant erkännande åt den enkla rättvisans kraf? Vi skulle ändå för litet mera rättfärdighetskänsla i dessa jordiska ting gärna släppa efter all den omvårdnad om soldaternas eviga välfärd, som tagit sådan fart inom vissa kretsar af vårt militärbefäl.

Österrikes kejsare har uttryckt samma tanke som Brialmont. Gamle Franz Josef har aldrig ansetts för något ljushufvud; men det argumentet för allmän rösträtt förstår han, att fordrar staten offret af medborgarens person och i nödfall hans lif, så bör den också ge honom medborgarens rätt. Det är i Österrike allmänt känt, att det var med detta starka skäl som f. d. statsministern grefve Taaffe i okt. 1893 vann kejsaren för sitt förslag om allmän rösträtt vid valen till vissa grupper riksdagsmän. Här hemma i Sverge har man däremot på höjderna ej

mäktat eller velat fatta denna sanning, som dock icke är alltför svår att förstå. Vi kunna beklaga att så är, men någon ursäkt äro vi ur stånd att finna.

Efter urtima-köpenskapens lyckliga afslutande framfördes inför tronen, fastän med den urvattning af alla bärande tankar, som här i landet ensam anses statsmannamässig, att medborgarehären »steg för steg» borde erhålla medborgarrätt. Men regering och riksdag, om de syssla med rösträttsfrågan, synas blott ämna göra detta för att få till stånd en förfuskning, en skenreform, som låter makten ligga där den ligger. Men att man ännu vågar dylikt är ytterst svenska folkets eget fel, som ej med tillräckligt eftertryck höjer sin röst och visar sin vilja.

Det heter ofta att den, som betalar mera i skatt, också bör ha mer att säga i samhället. Detta låter ju först rättvist och billigt, men se vi närmare på satsen, hvad innebär detta anspråk? Jo att de, som ha stora inkomster, skola ha mer att bestämma än de andra. Men hvarför ha några 50,000 och så många andra blott hundradelen, 500 kr. i årsinkomst? Därför att dessa rike lyckats ställa det så, att fattiga medmänniskor arbeta åt dem; till hvarenda stor inkomst är det många som draga. Men om redan detta är en orättfärdighet, en följd af den nuvarande samhällsordningens förvända delning af arbetsvinsten, hvad säges då om anspråket att få på denna orättfärdighet grunda en ny? Om jag redan har en oberättigad fördel, att själf dra vinst af andras arbete, skall jag väl icke därför kunna ytterligare fordra, att också kommunalt eller politiskt få vara förmyndare öfver dessa, som arbeta ihop min rikedom. Långt ifrån att vara ett verkligt skäl mot den allmänna, lika rösträtten innebär resonnemanget om »ju större skatt, dess flera röster» endast ett anspråk på dubbel orättvisa.

Arbetarne i vapenrock, desse som icke anses värda rösträtt, de få dock till uppgift icke blott att beskydda kapitalets besittare från främmande brandskattning, utan äläggas också att stå till tjänst mot egna bröder, när någonstädes arbetets folk kräver en drägligare existens. Öfverallt i världen tillgriper den ännu herrskande kapitalismen militärmakt mot strejkande arbetare. Tysklands kejsare låter intet tillfälle gå förbi utan att inskräpa hos sina rekryter att de skola blindt lyda honom äfven mot »inre fiender», ja vara redo att om han eller löjtnanten befäller skjuta ihjäl sin egen fader eller broder. Som om det icke gäfves långt heligare plikter än den slöa hundlydnaden mot förmän! Som om icke äfven soldaten vore människa och medborgare i första rummet, och alls icke skyldig att förnedra sig till viljelöst redskap för sina förmäns

klassintressen eller lidelser! Äfven vi svenskar ha sett militär missbrukas mot arbetande bröder. Den stora fredliga Sundsvallsstrejken 1879 sprängdes af Curry Treffenberg i spetsen för Stockholmsgardister, och våra hederliga indelta soldater kommenderades 1891 till Norberg för att skydda en ordning, som ingen annan störde än ett par öfvermodiga, utmanande poliser från Stockholm. Och vår öfverklass-riksdag, som debatterar och voterar om de minsta smulor till en fattig enkas pension, betalar sedan räkningen obesedd; det var nog inte många riksdagsmän som märkte att vissa 30,000 kr. de i våras bland andra förskotter läto folket åter ersätta, utgifvits just för denna onödiga och partiska militärkommendering till förmån för en hop förmögna grufegare i Norberg, än mindre hade någon ett ord att invända...

För arbetarerörelsens egen skull måste vi skjuta fram rösträttsfrågan, ända tills den blifvit löst. Det går knappt på längden att hålla massorna vid vanan att tänka, om de icke kunna omsätta sina nyvunna tankar i någon verksamhet, som medför påtagliga resultat. Det ekonomiska och politiska lifvet stå emellertid i så nära vaxelverkan, att ett hinder för endera måste kännas förlamande äfven för det andra. Stå vi länge och stampa utan möjlighet att komma in på allvar i landets politiska lif, slappnar här intresset äfven för själva arbetarefrågorna. Rundt om i världen se vi socialdemokraterna arbeta och sträfva för att omgestalta opinion och lagstiftning till förmån för den arbetande klassen, många gånger slås de tillbaka, men än här än där vinna de en seger, som i sin ordning förbereder nya framsteg. Här i Sverge har detta väldiga nydaningsarbete knappt kunnat börja ännu, vår underklass står utanför, medan öfverklassen ensam stiftar lag i frågor, som ingripa i hvarje arbetares lefnadsförhållanden – och lagarna bli därefter! Fortfar ett sådant tillstånd länge, förtvinar arbetarerörelsen och därmed den starkaste lefvande kraft, som vår nation besitter; tungt och hopplöst går slafven under oket, allt friskt och uppåtsträfvande nere på samhällsdjupet söker sig öfver hafvet till länder, som, hvilka fel de än må hafva, dock ega det afgörande företrädet att arbetaren där icke hålles för en människa af lägre slag. Och hvad öde en nation går till mötes, som mister sitt bästa blod, det ligger i öppen dag.

Hvilken mäktig driffjäder framåt, just för arbetarefrågorna och arbetarerörelsen, ha däremot icke våra bröder i de länder, där den allmänna rösträtten är införd, och arbetarne börjat förstå att använda detta väldiga vapen till sin klass' frigörelse! Intet val går förbi utan att de i siffror kunna veta hur deras agitation burit frukt. Handgripligt kunna de märka i det växande antalet röster och

ombud för arbetareklassens åskådning hur dennas inflytande ökas. Och hvilken häfstång för propagandan äro icke valen, då alla partier lägga fram hvad de ha att bjuda och på samma gång utmana de andras kritik, då äfven de likgiltiga och af sina enskilda omsorger upptagna ryckas med i folkströmningarna och bli tillgängliga för allmännare synpunkter! Först med den allmänna rösträtten kan ett friskt och framtidsrikt politiskt lif söka sig väg till hela samhällskroppen.

Vi svenskar kunde få, tills vi eröfrat rösträtten, något af detta goda i våra val till folkriksdagen. Ökas den valmanskåren både i antal och beslutsamhet, när den nu snart skall räkna sig igen, då äro vi på rätta vägar. Genom kraftigast möjliga arbete för detta stora samlande af den svenska arbetareklassens krafter gagna vi nu närmast bäst både rösträtten och arbetarerörelsen.

Taggar

1890-tal, 1895, Man, Politiska tal, Rösträtt, Socialdemokraterna

URI

<https://www.svenskatal.se/tale/hjalmar-branting-om-rostratt-och-arbetarorelsen>